

УДК 376.1:001.891:378

В. Г. Куян,

доктор сільськогосподарських наук, професор
(Житомирський національний агрокологічний університет);

М. М. Тимошенко,

кандидат економічних наук, директор
(Житомирський агротехнічний коледж);

І. М. Євтушок,

кандидат сільськогосподарських наук, доцент
(Житомирський агротехнічний коледж);

М. С. Чепіков,

кандидат сільськогосподарських наук, доцент
(Житомирський агротехнічний коледж)

ЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ ПУБЛІКАЦІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

На основі аналізу наукової і навчально-методичної літератури, особистих довготривалих наукових досліджень і навчально-педагогічного досвіду зроблено висновки щодо впливу різної якості наукових досліджень і їх публікацій та якості підручників, посібників і навчальних методичних вказівок на стан навчального процесу і виховної роботи ВНЗ. Звернуто увагу на вивчення сучасних екологічних проблем і впровадження в навчальний процес всебічно обґрунтованих заходів щодо їх вирішення.

Ключові слова: *ВНЗ, викладачі, спеціалісти, наукові дослідження, навчально-методична робота, підручники, посібники, якість, екологізація.*

Постановка проблеми. Значення науково-дослідної роботи у підготовці висококваліфікованих спеціалістів. Наукові дослідження з будь-яких проблем в усіх країнах світу зосереджувались і нині проводяться в університетах; на їх результатах ґрунтується навчально-методична робота і підготовка спеціалістів різних кваліфікаційних рівнів. Підтвердженням цього є відомий університетський принцип "п'ятириці", якому має відповідати "справжній викладач"; він повинен бути: 1) вченим; 2) філософом; 3) артистом; 4) вихователем; 5) людиною [1]. Отже, основою університетської підготовки спеціалістів є наукова робота, а тому від її якості залежить і рівень підготовки спеціалістів [2-5]. Невипадково лекції "справжніх викладачів", які займались справжньою науковою роботою і впровадженням її результатів у практику часто ставали театром одного актора, де чіткість замислу органічно поєднувалась з дотепністю, уважністю до аудиторії, несподіваністю наукових і сугубо життєвих переплетень, а головне, з постійним тривожним відчуттям того невидимого кола, за яким знаходиться наукова таємничість. Наукові інтереси "справжнього лектора" майже завжди розміщуються на "передньому краї" дисципліни. Завдяки своїй пристрасності до науки, вмінню показати її захоплюючі перспективи лектор буквально заражає слухачів ентузіазмом і бажанням займатися вирішенням нагальних наукових проблем [1].

Необхідно зазначити, що таланти вченого і педагога не завжди можуть бути сумісними в одній людині. Адже від дослідника вимагається зосередженість на вузькій області, а викладач, навпаки, має цікавитись широким спектром чужих досягнень і ділитись своїми знаннями. У "справжнього викладача" мають гармонійно поєднуватись усі ці якості. Науково-технічний прогрес, неперервне зростання кількості інформації, підвищення ролі особистості, інтелектуальності її діяльності, швидкоплинність змін техніки і технології у світі – все це вимагає якісно нового рівня, викладання як базових, так і фахових дисциплін, забезпечення інтелектуальної, психологічної та моральної готовності до праці в нових умовах усіх учасників навчально-виховного процесу, тобто викладачів і студентів. Тільки активна, цілеспрямована, сумісна дослідна робота у вирішенні важливих наукових проблем і завдань, що сприяють науково-технічному прогресу, забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців і достойну зміну наукових кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність інтеграції нашої держави у світовий високотехнологічний конкурентний простір зумовлює потребу в формуванні інноваційної моделі розвитку, в якій головну роль відіграють наукові надбання та їх технологічне застосування, що є джерелом сталого економічного зростання і базою для формування суспільства знань; реалізація інноваційної моделі потребує прискореного розвитку високотехнологічних виробництв, спроможних виробляти наукоємну продукцію, конкурентоспроможну на світовому ринку, та принципового підвищення технологічного рівня всіх галузей народного господарства [6]. Наука, зокрема вітчизняних ВНЗ, має відігравати важливішу роль в узгодженні взаємодії екологічних систем як систем забезпечення життя з інтегрованими техногенними системами у сприянні ефективності використання ресурсів, пошуку нових методів, засобів і альтернатив ощадливого використання енергоресурсів у промисловості, сільському господарстві, на транспорті, а також у розробленні, удосконаленні і впровадженні інших прогресивних заходів інтенсифікації виробництва

продукції в усіх галузях народного господарства. Формування національної інноваційно-зорієнтованої господарської системи, складові якої мають забезпечувати структурно-технологічну перебудову вітчизняної економіки на базі активного трансферу нових технологій, передусім у галузі енергетики, водного господарства, сільськогосподарського виробництва, може бути здійсненою лише завдяки досягненням науки, що характеризується необхідними якісними показниками, у тому числі й отриманими вищими навчальними закладами. Тільки висока якість вітчизняних досліджень та їх практичне впровадження забезпечуватиме технологічну перебудову нашої економіки. Лише такі якісні дослідження позитивно відображаються на навчально-виховному процесі ВНЗ. Визначення якості науково-дослідної роботи і наслідків її широкого впровадження в практику здійснюється шляхом публікації вітчизняних і зарубіжних рекомендацій виробництву, участі в національній і міжнародних виставках, у конкурсах на премії – державні, АНУ та інші [5-7].

В Україні якість наукових досліджень, зокрема за роки ХХІ ст., як ВНЗ, так і академічних та галузевих НДІ значно знизилась у зв'язку з мізерним фінансуванням і відпливом кращих наукових кадрів закордон, старінням і деградацією лабораторної науково-технічної і науково-експериментальної баз [6]. Урядові потуги покращити становище "штампуванням" необґрунтованої чисельності докторів і кандидатів наук не сприяють виправленню негативного становища в науці, а навпаки, погіршують його, оскільки недостатньо кваліфіковані "вчені" лише перешкоджають якісному виконанню наукових робіт. Тому й не дивно, що Україна, не поступаючись найрозвиненішим країнам світу за кількістю наукових кадрів і працівників із вищою освітою, знаходиться на рівні найменш розвинених держав за рівнем ВВП (валового внутрішнього продукту) на душу населення – у 2009-2012 р.р. у нас цей показник здебільшого не перевищував 4400 доларів, а в Ізраїлі, Канаді, Японії, США – 26,5-48,4 тис. на рік. У навчально-виховному процесі ВНЗ заслуговують використання лише результати високоякісних досліджень галузевого, загальнодержавного значення, що впроваджуються в практику виробництва.

Мета статті. Критерії якості науково-теоретичних публікацій, їх використання у навчально-методичній літературі. Основа навчально-методичної літератури (підручників, посібників, методичних розробок та інших дослідних навчально-методичних матеріалів) – науково-теоретичні публікації (монографії, наукові статті, тези наукових доповідей); обов'язково використовуються також галузеві технологічні рекомендації виробництву, публікації винаходів рацпропозицій та висвітлення передового виробничого досвіду, різнохарактерні словники і довідники. Усі наукові і виробничі літературні джерела, що використовуються в процесах підготовки навчально-методичної літератури, повинні характеризуватись науковою і виробничою значущістю, тобто сприяти прогресу науки і виробництва. Однак визначення якості науково-теоретичних і науково-виробничих публікацій – процес досить складний, залежить від численних факторів, як і виробництво будь-якої продукції. Само по собі поняття якості наукових досліджень і публікацій їх результатів ще ні про що не говорить. Уся справа в тому, що під цим (якістю) необхідно розуміти. Мова йде не про пошук якогось філософського каменя, який вирішить саму по собі всю проблему. Виходить приходиться з реалій: в якості результатів досліджень і їх публікацій, у тому числі й у навчально-методичній літературі, фокусуються численні, якщо не всі, негативні тенденції нашої нинішньої вітчизняної науки. І ніяка найдосконаліша стандартизація неспроможна забезпечити її необхідну якість, як це відбувалось у минулому з вітчизняною промисловою продукцією. Визнати приходиться, що наше суспільство стало суспільством споживання, оскільки відбулося класичне відчуження праці від особистості, і на зміну настанові "бути" за визначенням американського соціолога і психолога Еріха Фрома, прийшла настанова "мати" [8]. І особистість неповторима особистість (талановита, інтелігентна, високоерудована, всебічно грамотна, чесна, добросовісна, доброзичлива, сумлінна, трудолюбива) відійшла в тінь; кожний стає помітним лише, володіючи чим-то; кожний проявлений настільки, наскільки має влади, звання і ступінь матеріальних благ. Тому справедливе зауваження німецького філософа Е. Шумахера, що "Економіка як суть життя – це хвороба, тому що необмежений її ріст підходить необмеженому світу". Філософи різних країн прийшли до висновку, що збільшення матеріального споживання не обов'язково означає підвищення, покращення загального блага, і поряд з необхідністю соціальних змін потрібні зміни в характерологічній і духовній сферах, враховуючи, що "сучасна людина невільна, недосконала, нецілеспрямована, патологічно залежна і абсолютно пасивна". Все це необхідно враховувати, навчаючи "вчителів-науковців" і виховуючи "вчителів-вихователів" різних рангів.

Якісні науково-теоретичні публікації характеризуються всебічно грамотним висвітленням досліджень належного методичного рівня, що мають досить обґрунтоване наукове чи науково-практичне значення. Усі інші науково-виробничі й довідкові джерела, використовувані у навчально-методичній літературі, також мають бути якісними – характеризуватись достатнім науковим чи виробничим значенням. Сучасна навчально-методична література будь-якого призначення не повинна оминати значення екологічних факторів, особливо аграрних (виробництво екологічно безпечних продуктів харчування), значення сучасного стану довкілля в усіх сферах діяльності людства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значення якості навчально-методичної літератури у навчально-виховній роботі ВНЗ. Якісні підручники і навчальні посібники – одна з важливих основ навчального процесу; без них нормальне навчання взагалі неможливе. Успіх навчальної літератури, зокрема підручників і навчальних посібників (як і лекцій та лабораторно-практичних занять), рівною мірою зумовлюється як глибиною відображення у них знань, так і блискучою літературною формою викладення матеріалу. Становлення нових тенденцій у розвитку науки (ріст міждисциплінарних досліджень, тенденція до синтетичного ведення досліджуваних об'єктів і явищ, "екологізація" і "гуманітаризація" природознавства) пов'язано з іншими, ніж раніше, поглядами на механізми і рушійні сили розвитку науки, особливо аграрної, на методологічні засоби, що нею впроваджуються, і заслуговує відображення у навчально-методичній літературі й використання в навчально-виховній роботі вищих навчальних закладів [2; 3; 9; 10].

Якість навчально-методичної літератури залежить від досягнень науки і впровадження її результатів у практику виробництва. Оцінка якості наукового експерименту, а отже, і навчальних публікацій, ускладнюється запереченням будь-якого соціально-етичного його регулювання, вбачаючи в цьому перешкоду для подальшого прогресу науки. І, насправді, управляти процесами наукової творчості, науковим мисленням неможливо, а керувати науковими і науково-навчальними закладами, організацією науки в сучасний період необхідно. При цьому мова не йде про якусь регламентацію, будь-яке обмеження наукової творчості, наукового мислення; якщо це відбувається, то це вже не управління наукою, а створення ідеї управління, яке не може не принести шкоди. Таке "управління" також певною мірою впливає на відплив кращих, талановитих наукових вітчизняних кадрів закордон, сприяє зниженню віддачі наукових досліджень і їх впровадження в практику виробництва та отриманню порівняно мізерного рівня валового внутрішнього продукту і паритету купівельної спроможності населення. Проте здебільшого, якість підручників і навчальних посібників та іншої допоміжної навчально-методичної літератури залежить від "якості" їх творців, інтелекту, ерудиції, загальнокультурного рівня їх авторів. Тільки всебічно грамотний автор може забезпечити підготовку якісної навчально-методичної літератури, використовуючи для її створення достовірні наукові і науково-виробничі джерела, впроваджуючи їх кваліфіковану інтерпретацію [1; 5; 9].

Певна частка сучасної навчально-методичної літератури характеризується низькою якістю в усіх відношеннях: кваліфікованому, методичному, стилістичному, граматичному; зустрічається явний плагіат, нерідко малограмотний, що не робить честі ні автору, ні організації, закладу, де він працює. Не можна погодитися й з "неузаконеними", необґрунтованими, несанкціонованими відповідними державними структурами, скороченнями термінів, назв, процесів, явищ, технологічних прийомів тощо; така "дика" аббревіатура значно ускладнює використання навчально-методичної літератури. Надмірне, необґрунтоване вживання іноземних термінів, яких іноді не розуміє й сам автор, також значно знижує якість підручників і навчальних посібників, ускладнює їх використання. Недоліки, допущені у навчально-методичній літературі, призначеній для використання вищою школою, незагрозливі, оскільки під час лекцій, лабораторно-практичних та інших видів занять висококваліфікований викладач зверне на них увагу, вносячи відповідні корективи. Але, якщо після відвідування лекції, викладачеві зроблено зауваження про допущену помилку, а професор відповідає, що в "книжці так написано", то це вже катастрофа, свідчення його елементарної безграмотності. Тому й необхідно більшого значення надавати якості навчально-методичної літератури.

Сучасний екологічний стан довкілля в усіх країнах і регіонах спонукає значно посилити його вивчення і невідкладне впровадження дійових, обґрунтованих заходів регулювання та належного, значно активнішого, ніж тепер, відображення цих процесів у навчально-методичній літературі і використання у навчально-виховній роботі. Більш поглибленого вивчення заслуговує забруднення повітря викидами вуглецю в атмосферу і зміна клімату [4; 6; 11]. Доцільно зосереджувати зусилля як на загальному зниженні викидів в атмосферу, так і на конкретних масштабах, зокрема на зменшенні викидів вуглецю на одиницю ВВП (внутрішнього валового продукту). Проблема вуглецевого забруднення атмосфери досить складна і потребує не лише технологічного вирішення – розроблення і впровадження заходів, що гарантують значне (близько 20 %) зниження викидів вуглецю, зокрема внаслідок модернізації виробництва промислових галузей – забруднювачів, а й економічного (фінансового) їх забезпечення. Внаслідок впливу "теплих газів", особливо вуглекислого, температура повітря в Європі за останні 40 років підвищилась на 0,7 °С, а в деяких регіонах на 1,7 °С. Подальше зростання температури призведе до глобальних змін клімату – зміниться також вегетація рослин, інтенсивніше розвиватимуться шкідники і хвороби, виникнуть нові економічні проблеми. Тому й пропонується створити національну програму адаптації сільськогосподарського виробництва у контексті змін кліматичних умов; лише тоді можна буде говорити про гарантований урожай та підвищення продуктивності [11]. Очищенню повітря значною мірою сприяють деякі рослини, зокрема деревні, пошуки і вивчення яких необхідно значно активізувати; такі рослини варто поширювати на територіях промислових підприємств, на приавтомагістральних смугах, у різних міських насадженнях і садово-наукових приміських зонах.

Висновки.

1. Науково-дослідна робота – основа навчального процесу ВНЗ. Тільки активна, цілеспрямована, якісна науково-дослідна робота, всебічно апробована і впроваджені в практику її результати сприяють науково-технічному прогресу, забезпечують підготовку висококваліфікованих фахівців та інтелектуальних наукових кадрів.

2. Якість науково-дослідної роботи вищих навчальних закладів та інших наукових установ і організацій оцінюється за публікаціями результатів їх впровадження в практику вітчизняних і зарубіжних рекомендацій виробництву, участі й позитивним оцінюванням на міжнародних, державних (вітчизняних), академічних та інших конкурсах і виставках.

3. У процесі підготовки навчально-методичної літератури заслуговують використання лише науково-теоретичні публікації, що характеризуються всебічно грамотним висвітленням досліджень належного методичного рівня і обґрунтованого наукового чи науково-виробничого значення, а також інші науково-виробничі і довідкові джерела важливого екологічно-наукового і виробничого спрямування.

4. Навчально-методична література, що відображає сучасні досягнення науки і техніки – одна з важливих основ навчального процесу ВНЗ; якість її залежить від інтелекту, ерудиції, загальнокультурного рівня авторів. Для покращення її якості, особливо підручників і навчальних посібників, необхідна докорінна зміна передвидавничої апробації та вдосконалення системи видання і реалізації.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження доцільно зосередити на розробленні заходів з аналізу, вдосконаленні і активізації науково-дослідної і навчально-методичної роботи ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Занюк С. С. Психологія мотивації та емоції / С. С. Занюк. – Луцьк : Волинськ. держ. у-т ім. Л. Українки, 1997. – 180 с.
2. Аврамчук Л. А. Формування активної пізнавальної діяльності студентів / Л. А. Аврамчук // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 3. – С. 122–125.
3. Айнштейн В. Преподаватель и студент : искусство общения / В. Айнштейн // Высшее образование в России. – 1999. – № 6. – С. 85–91.
4. Водяницький Г. П. Про деякі особливості керування навчально-дослідницькою роботою студентів інженерних спеціальностей при формуванні в них екологічного мислення / Г. П. Водяницький, М. А. Горкуша // Вісник ЖНАЕУ. – 2012. – № 1. – С. 413–419.
5. Куян В. Г. Методические указания по планированию и организации научно-исследовательской работы профессорско-преподавательского состава / В. Г. Куян, В. П. Славов. – Житомир: ЖНАЕУ, 1985. – 54 с.
6. Національна екологічна політика України : стратегічні оцінки і рекомендації / [О'Доннел Ф., Джарти В., Шевчук В та ін.]. – К. : "ВАІТЕ", 2007. – 57 с.
7. Куян В. Г. Бороздной способ посадки сада / В. Г. Куян // Изобретения и рац. предложения. Рекомендации МСХ СССР для внедрения в производство. – 1978. – Вып. 162. – С. 19–20.
8. Синицына А. Госпитализм / А. Синицына // Наука и жизнь. – 1990. – № 3. – С. 48–57.
9. Матвійчук А. В. Теорія та практика екологізації мислення в річчій гуманізації навчально-виховного процесу / А. В. Матвійчук // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. Педагогіка і психологія : [зб. стат.]. – Ч. 2. – К. : Пед. преса, 2000. – С. 29–34.
10. Петровский А. В. Психология коллектива / А. В. Петровский // Межнарод. ежегодник : Наука и человечество. – М. : "Знания", 1980. – С. 45–53.
11. Чопенко В. Років через двадцять / В. Чопенко // Новини садівництва. – 2005. – № 4. – 2 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Zanyuk S. S. Psykhologiya motyvatsiyi ta emotsiyi [Psychology of Motivation and Emotion] / S. S. Zanyuk. – Luts'k : Volynsk. derzh. u-t im. L. Ukrayinky, 1997. – 180 s.
2. Avramchuk L. A. Formuvannya aktyvnoyi piznavalnoyi diyalnosti studentiv [Forming the Students' Cognitive Activity] / L. A. Avramchuk // Pedagogika i psykhologiya [Pedagogy and Psychology]. – 1997. – № 3. – S. 122–125.
3. Einstein V. Prepodavatel i student : iskusstvo obshcheniya [A Teacher and a Student : the Art of Communication] / V. Einstein // Pedagogika i psykhologiya [Pedagogy and Psychology]. – 1990. – № 6. – S. 85–91.
4. Vodyanytskyy G. P. Pro deyaki osoblyvosti keruvannya navchalno-doslidnytskoyu robotoyu studentov inzhenernykh spetsialnostey pry formuvanni v nykh ekologichnogo myslennya [On Some Peculiarities of Management of the Educational Research Students' Work Major in Engineering while Forming their Ecological Thinking] / G. P. Vodyanytskyy, M. A. Gorkusha // Visnyk ZHNAEU [Zhytomyr National Agricultural Ecological University Journal]. – 2012. – № 1. – S. 413–419.
5. Kuyan V. G. Metodicheskie ukazaniya po planirovaniyu i organizatsii nauchno-issledovatel'skoy raboty professorsko-prepodavatel'skogo sostava [Methodical Instructions on Planning and Organization of the Scientific-Research Work of the Teaching Staff] / V. G. Kuyan, V. P. Slavov. – Zhytomyr : ZHNAEU, 1985. – 54 s.
6. Natsionalna ekologichna polityka Ukrainy : strategichni otsinky i rekomendatsiyi [National Ecological Policy of Ukraine : Strategic Evaluations and Recommendations] / [O'Donnel F., Dzharthy V., Shevchuk V. ta in.]. – K. : "VAIE", 2007. – 57 s.

7. Kuyan V. G. Borozdnoy sposob posadki sada [Sulcate Way of Planting the Garden] / V. G. Kuyan. – Izobreteniya i rats. predlozheniya. Rekomendatsii MSKH SSSR dlya vnedreniya v proizvodstvo [Inventions and Rational Proposals. Recommendations of MSKH for the Implementation into the Production]. – 1978. – Вyp. 162. – S. 19–20.
8. Sinitsina A. Gospitalizm [Hospitalism] / A. Sinitsyna // Nauka i zhizn [Science and Life]. – 1990. – № 3. – S. 48–57.
9. Matviychuk A. V. Teoriya ta praktyka ekologizatsiyi myslennya v richyshchi gumanizatsiyi navchalno-vykhovnogo protsesu [Theory and Practice of Thinking Ecologization within the Framework of the Educational Process Humanization] / A. V. Matviychuk // Problemy suchasnoyi pedagogichnoyi osvity. Ser. Pedagogika i psykholohiia [Issues of the Modern Pedagogical Education. Series Pedagogy and Psychology] : [zb. stat.]. – Ch. 2. – K. : Ped. presa, 2000. – S. 29–34.
10. Petrovskiy A. V. Psikhologiya kollektiva [Staff's Psychology] / A. V. Petrovskiy // Mezhnar. ezhegodnik : Nauka i chelovechestvo [International Yearbook : Science and Humanity]. – M. : "Znannya", 1980. – S. 45–53.
11. Chopenko V. Rokiv cherez dvadtsyat' [In Twenty Years] / V. Chopenko // Novyny sadivnytstva [Gardening News]. – 2005. – № 4. – 2 s.

Матеріал надійшов до редакції 24.12. 2013 р.

Куюн В. Г., Тимошенко Н. М., Евтушок И. М., Чепиков М. С. Значение качества научных исследований и научно-методических публикаций в учебно-воспитательном процессе высшей школы.

На основании анализа научной и научно-методической литературы, собственных многолетних научных исследований и учебно-педагогического опыта сделаны выводы относительно влияния разного качества научных исследований и их публикаций, а также учебников, пособий и учебно-методических указаний на состояние учебного процесса и воспитательной работы ВУЗА. Обращено внимание на усиление изучения современных экологических проблем и внедрение в учебный процесс всесторонне обоснованных мероприятий относительно их решения.

Ключевые слова: ВУЗ, преподаватели, специалисты, научные исследования, учебно-методическая работа, учебники, пособия, качество, экологизация.

Kuyan V. G., Tymoshenko N. M., Yevtushok I. M., Chepikov M. S. The Importance of Quality of Scientific Researches and Methodological Publications in the Educational Process of Higher School.

On the basis of the analysis of the scientific and educational-methodological literature, as well as individual sustainable scientific researches and educational-pedagogical experience, conclusions were made concerning the influence of the scientific researches of different quality with following publications and textbooks, guidebooks and educational-methodological instructions on the condition of the educational process and the work in the higher educational establishments. The attention is drawn on the intensifying of modern ecological issues learning and the implementation of universal justified actions regarding their solution into the educational process. It is found out that the scientific-research work is the basis of the educational process in the higher educational establishments. Only active, goal-oriented, qualitative scientific-research work, universally probated and its implemented results promote to the scientific-technical progress, provide the preparation of the highly qualified experts and intellectual scientific staff.

Key words: higher educational establishment, teachers, specialists, scientific researches, scientific-methodical work, pupils, manuals, quality, ecologization.